

Bezpieczeństwo klimatyczne w kontekście NATO a perspektywa Polski

Zuzanna Nowak
Dyrektor ds. analiz
Analityk ds. energii i klimatu

24.01.2024

NATO rozwija agendę klimatyczną, łącząc działania na rzecz zrozumienia zmian klimatu, redukcji emisji wojskowych i adaptacji swoich struktur do nowych zagrożeń. Topnienie arktycznych lodowców i gorące pustynne burze definiują wyzwania na północy i południu, ale na wschodniej flance to Rosja pozostaje głównym zagrożeniem. Dla Polski, choć bezpieczeństwo klimatyczne zyskuje na znaczeniu, priorytetem pozostaje wzmocnienie obrony wschodniej flanki NATO.

Zmiany klimatyczne istotnie wpływają na bezpieczeństwo międzynarodowe, dlatego ich zrozumienie jest kluczowe dla działań NATO. W ramach Planu Działania w sprawie Zmian Klimatu i Bezpieczeństwa (CCSAP) przyjętego w 2021 roku, NATO dąży do zwiększania świadomości sojuszników, promowania adaptacji do zmian klimatu, łagodzenia skutków zmian klimatu poprzez redukcję emisji wojskowych oraz wzmocnienia współpracy z partnerami zarówno instytucjonalnymi (jak UE czy ONZ), jak i państwowymi. Sojusz publikuje ocenę wpływu zmian klimatu na bezpieczeństwo, analizując ich oddziaływanie na domeny operacyjne (morze, ląd, powietrze, przestrzeń kosmiczna i cyberprzestrzeń), misje i operacje, oraz odporność i gotowość cywilną (ostatnia taka analiza pochodzi z 2024 r.).

Wyzwania klimatyczne na północy

Flanka północna, obejmująca region Arktyki, stoi przed wyjątkowymi wyzwaniami wynikającymi z szybkiego ocieplenia klimatu. Topnienie lodu morskiego otwiera nowe szlaki żeglugowe i umożliwia dostęp do zasobów naturalnych, co prowadzi do zwiększonej rywalizacji geopolitycznej, szczególnie ze strony Rosji i Chin. Równocześnie, NATO musi dostosować swoje zdolności operacyjne do ekstremalnych warunków pogodowych, zmieniających się warunków lodowych na północnych akwenach (np. topnienie lodu powoduje zmiany akustyki podwodnej, co przekłada się na skuteczność sonarów i systemów nasłuchu), zmian chemii wody morskiej (np. eutrofizacja redukuje skuteczność systemów antykorozyjnych okrętów) oraz zapewnić odpowiednią infrastrukturę komunikacyjną w regionie polarnym. Kluczowe jest również wzmocnienie świadomości sytuacyjnej i zdolności monitorowania w Arktyce.

Wyzwania klimatyczne na południu

Obszar południowy, obejmujący Bliski Wschód, Afrykę Północną i region Sahelu, zmagają się

z zagrożeniami wynikającymi z niestabilności politycznej, konfliktów, i terroryzmu. Ekstremalne zjawiska pogodowe, takie jak susze i powodzie, przyczyniają się do migracji, konfliktów o zasoby i dalszej destabilizacji regionu. NATO w tym kontekście chce skupić się na budowaniu odporności lokalnych społeczności, wspieraniu stabilizacji i przeciwdziałaniu zagrożeniom hybrydowym, w tym np. dezinformacji. Flanka południowa NATO stoi także przed innymi wyzwaniami związanymi ze zmianami klimatu, które wymagają kompleksowego podejścia do adaptacji sprzętu (np. ochrona przed przegrzaniem żołnierzy i wyposażenia), infrastruktury (np. zarządzanie energią), logistyki (np. wdrożenie zaawansowanych systemów oczyszczania i recyklingu wody w bazach wojskowych) i taktyki (dostosowania manewrów do temperatur).

Wschodnia flanka

Podczas gdy wyzwania na flankach północnej i południowej wymagają łączenia działań wojskowych z dyplomacją, pomocą humanitarną i wsparciem rozwojowym, na flance wschodniej głównym zagrożeniem pozostaje bezpośrednia agresja militarna ze strony Rosji. Nie oznacza to jednak, że kwestie klimatyczne powinny być całkowicie ignorowane. Także na tym obszarze zmiany klimatu i wynikające z nich ekstremalne zjawiska pogodowe mogą na przykład oddziaływać na infrastrukturę i zdolność przemieszczania sił, zmiany warunków lodowych na Bałtyku wpływają na operacje morskie, a powodzie czy susze wymagają zwiększonej gotowości do reagowania kryzysowego, w które zaangażowane są także siły wojskowe.

Perspektywa Polski

Choć w Polsce nacisk kładziony jest głównie na kwestie bezpieczeństwa energetycznego (m.in. w kontekście wyzwań związanych z transformacją energetyczną, która wszak jest odpowiedzią na zmiany klimatu), także bezpieczeństwo

klimatyczne zaczyna powoli zyskiwać na znaczeniu. Widać to w obszarach istotnych z perspektywy NATO, zarówno na poziomie strategicznym jak i operacyjnym.

Działania strategiczne

W Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 roku problemy związane ze zmianami klimatu zostały wspomniane w części dotyczącej bezpieczeństwa ekologicznego, natomiast w rekomendacjach do SBN z 2024 roku kwestie klimatyczne zyskały na znaczeniu i – już jako nagłówki – figurują jako „ochrona środowiska naturalnego i klimatu”. Co więcej, w 2024 roku przyjęty został kolejny dokument strategiczny: Narodowa Strategia Przygotowania Sił Zbrojnych na Zmianę Klimatu (NSPSZZK). Opisuje ona możliwe przyszłe zagrożenia klimatyczne i ich sposób oddziaływania na funkcjonowanie wojska, a także przedstawia możliwości przeciwdziałania im. Wśród rozlicznych działań, które podjąć może MON oraz Wojsko Polskie na rzecz ochrony klimatu są: ograniczanie emisji poprzez efektywne zarządzanie wykorzystaniem energii (instalacje solarne, termomodernizacja budynków, automaty sterujące oświetleniem w pomieszczeniach, itd.), zapobieganie oraz minimalizowanie powstawania odpadów (m.in. selektywna zbiórka odpadów), ochrona różnorodności biologicznej (np. sytuowanie poligonów na terenach o niskiej wartości przyrodniczej). Istotne jest także gromadzenie danych o zużyciu energii i emisyjności, podnoszenie świadomości oraz edukacja, prowadzenie projektów badawczych i rozwojowych itp.

Działania operacyjne

Jednakże armia już jest aktywnie zaangażowana w działania odpowiadające na wyzwania klimatyczne. Operacja „Feniks” rozpoczęta 23 września 2024 roku (i planowana do kwietnia 2025 r.) to największe przedsięwzięcie pomocowe w historii Wojska Polskiego, mające na celu łagodzenie skutków ekstremalnych zjawisk pogodowych i – w rezultacie – powodzi, która nawiedziła południowo-zachodnią Polskę. W szczytowym momencie operacji zaangażowano ponad 26 000 żołnierzy, w tym jednostki Wojsk Obrony Terytorialnej, wojsk inżynieryjnych i logistycznych, koncentrując się na kilku głównych obszarach pomocy, m.in.: odbudowie infrastruktury (mostów, szkół, szpitali), ograniczeniu ryzyka przyszłych powodzi (zabezpieczanie i rozbudowa wałów przeciwpowodziowych) oraz wsparciu ludności cywilnej (dostawy wody, żywności i energii, a także pomocy medycznej). W operacji wykorzystano ogromną ilość sprzętu, w tym także helikoptery (S-70i i Black Hawk) i drony (m.in. Bayraktary). Do prac na obszarze dotkniętym powodzią włączyli

zostali także żołnierze z USA, Wielkiej Brytanii, Turcji i Niemiec. Co istotne, wdrożone przy okazji powodzi innowacyjne rozwiązania mające na celu usprawnienie udzielania pomocy potrzebującym cywilom i jednostkom terytorialnym (interaktywna mapa pomocy dla ofiar powodzi, czy aplikacja SI FENIKS) mogą zostać wykorzystane w przyszłych akcjach tego typu.

Ustalenie priorytetów

Zgodnie z wnioskami NSPSZZK, jakiegokolwiek działania na rzecz ograniczenia wpływu sektora obronnego na stan środowiska naturalnego i klimatu, choć są ważne, to nie mogą mieć pierwszeństwa przed zapewnieniem bezpieczeństwa kraju, także militarnego. Niemniej, istnieją przedsięwzięcia, których realizacja mogłaby posłużyć zarówno celom klimatycznym, jak i militarnym.

Natowski system rurociągów środkowoeuropejskich (CEPS) obejmuje sieć około 5300 km rurociągów przebiegających przez Belgię, Francję, Niemcy, Luksemburg i Holandię. CEPS dostarcza paliwo do baz wojskowych, lotnisk cywilnych, rafinerii i portów morskich – obecnie około 90% transportowanego paliwa jest przeznaczone dla odbiorców cywilnych, w tym dla dużych europejskich lotnisk. CEPS kończy się obecnie w centralnych Niemczech, nie obejmując wschodniej flanki NATO. W przypadku Belgii, transport paliwa czterema nitkami rurociągu CEPS (który działa 24 godziny na dobę przez 365 dni w roku) równoważny jest transportowi paliwa przez 50 ciężarówek na godzinę.

Rozszerzenie tego systemu rurociągów m.in. do Polski jest kluczowe dla wzmocnienia zdolności logistycznych i paliwowych Sojuszu w tym regionie. Polska, jako ważny kraj tranzytowy i hub dla działań wojskowych na wschodzie (od Suwałk po Rzeszów), potrzebuje niezawodnego systemu dostaw paliw. Popyt związany może być także z aspiracjami Polski do wykorzystania CPK jako regionalnego cywilnego centrum logistycznego. Należy podkreślić przy tym, że rozbudowa natowskiego systemu rurociągów przyczyniłaby się do realizacji celów klimatycznych. Liczne badania wykazały, że transport paliw rurociągami powoduje znacząco mniej emisji gazów cieplarnianych niż transport kolejowy lub drogowy przy przewożeniu dużych ilości ropy naftowej na długie dystanse. Rurociąg ma także niższy ślad węglowy, wyższą efektywność i wyższy poziom bezpieczeństwa (mniej wypadków, niższe ryzyko i mniejsza skala wycieków) niż inne środki transportu. W rezultacie, wraz ze wzmocnieniem bezpieczeństwa dostaw paliw, Polska mogłaby znacząco wpłynąć na zmniejszenie emisyjności prowadzonych na wschodzie działań.

